

O SCURTĂ ISTORIE
ILUSTRATĂ
A ROMÂNILOR

Neagu M. Djuvara s-a născut la București în 1916, într-o familie de origine aromână așezată aici la sfârșitul secolului al XVIII-lea, care a dat țării mai mulți oameni de seamă. Licențiat la Sorbona (istorie, 1937) și doctor în drept (Paris, 1940). Participă la campania din Basarabia și Transnistria (iunie–noiembrie 1941); rănit în apropiere de Odessa. Intrat prin concurs la Ministerul de Externe în 1943, este trimis curier diplomatic la Stockholm în dimineața zilei de 23 august 1944, în legătură cu negocierile de pace cu URSS. La Stockholm, funcționează ca secretar delegație până în septembrie 1947, când comuniștii preiau și Externele. Rămâne în exil, militând până în 1961 în diverse organizații ale diasporei. În 1961 pleacă în Republica Niger, unde va sta 23 de ani în calitate de consilier diplomatic și juridic al Ministerului nigerian al Afacerilor Străine și, concomitent, profesor de drept internațional și de istorie economică la Universitatea din Niamey. În 1972, obține doctoratul de stat la Sorbona cu o teză de filozofie a istoriei, sub îndrumarea lui Raymond Aron; mai târziu, obține și o diplomă a INALCO de la Paris. Din 1984 este secretar general al Casei Românești de la Paris, până în 1990, când se întoarce în țară. Este membru de onoare al Institutului de Istorie „A.D. Xenopol” din Iași și al Institutului de Istorie „N. Iorga” din București.

Cele mai importante cărți: *Le droit roumain en matière de nationalité* (teză de doctorat); *Civilisations et lois historiques. Essai d'étude comparée des civilisations* (carte premiată de Academia Franceză); în românește, *Civilizații și tipare istorice. Un studiu comparat al civilizațiilor*; *Le pays roumain entre Orient et Occident. Les Principautés danubiennes dans la première moitié du XIXe siècle*; în românește, *Între Orient și Occident. Țările române la începutul epocii moderne; O scurtă istorie a românilor povestită celor tineri; Cum s-a născut poporul român; Mircea cel Bătrân și luptele cu turcii; De la Vlad Țepeș la Dracula Vampirul; Însemnările lui Georges Mălesco* (roman); *Amintiri și povești mai deocheate; Amintiri din pribegie*; versiune franceză: *Bucarest–Paris–Niamey et retour ou Souvenirs de 42 ans d'exil (1948–1990); Există istorie adevărată?; Thocomerius–Negru Vodă, un voivod de origine cumană la începuturile Țării Românești; Războiul de șaptezeci și șapte de ani (1914–1991) și premisele hegemoniei americane. Eseu de istorie-politologie; Ce au fost „boierii mari” în Țara Românească? Saga Grădiștenilor (secolele XVI–XX); Răspuns criticilor mei și neprietenilor lui Negru Vodă; Misterul telegramei de la Stockholm din 23 august 1944 și unele amănunte aproape de necrezut din preajma dramaticei noastre capitulări.*

NEAGU
DJUVARA

O SCURTĂ ISTORIE
ILUSTRATĂ
A ROMÂNILOR

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: S. Skultéty
Documentare iconografică: Cătălin Strat
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
DTP: Iuliana Constantinescu, Dan Dulgheru

Tipărit la Monitorul Oficial R.A.

© HUMANITAS, 2013

În această carte au fost folosite fotografii realizate de Marius Amarie, oferite de Muzeul Național de Istorie a României (pp. 23, 41 – piese de factură gepidică de la Apahida, pp. 27, 39 – piese din tezaurul de la Pietroasele, p. 35 – vasul cu inscripție din secolul al IX-lea, p. 270 – sabia regelui Carol I, p. 273 – sabia lui Edhem Pașa, p. 276 – coroana de oțel a regilor României), precum și fotografii oferite de Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei (p. 12 – fibula de argint dacică și sabia de bronz descoperită la Benești). Editura mulțumește celor două instituții pentru sprijinul acordat. De asemenea, au fost folosite imagini cu hrisoave și peceti de la Arhivele Naționale Istorice Centrale și fotografii din *Fototeca online a comunismului românesc*.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
DJUVARA, NEAGU
O scurtă istorie ilustrată a românilor / Neagu Djuvara. –
București: Humanitas, 2013
ISBN 978-973-50-3992-9
94(498)

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372 743 382, 0723 684 194

CUVÂNT ÎNAINTE

Această carte nu este o carte obișnuită de istorie; nu este un manual, și nici nu are pretenția de a ține locul manualelor de școală. Ea s-a născut din inițiativa doamnei Irina Nicolau, specialistă în etnologie și istorie orală, care, acum câțiva ani, exasperată de faptul că manualele școlare, de cele mai multe ori, continuau, în ciuda revoluției din decembrie 1989, să difuzeze aceeași istorie *intenționat deformată* în deceniile trecute, și cam în aceeași limbă de lemn, m-a ademenit să rezum în casete audio pentru tineri, în modul cel mai simplu și curgător, tot trecutul țării noastre. Volumul de față e transcrierea acelor înregistrări, curățită de unele poticneli inerente unui discurs improvizat și completată, acolo unde mi s-a părut că lipsurile erau prea evidente, bineînțeles în limita spațiului acordat. Am lăsat deci *să curgă povestirea*, fără a o întrerupe cu note explicative și referințe bibliografice – într-un cuvânt, fără ceea ce savanții numesc „aparatură critică” –, ca să fie pe înțelesul tuturor, și al iubitorilor de istorie, și al celor cărora le-a rămas oarecum indiferentă cunoașterea trecutului nostru.

E o povestire foarte rezumativă; n-am înșirat, de pildă, numele tuturor voevozilor care se ceartă pentru domnie în secolele al XV-lea și al XVI-lea, sau, mai apoi, ale domnilor fanarioți schimbați de stăpânul de la Constantinopol la doi-trei ani o dată (când nu erau, din porunca lui, tăiați sau sugrumați). Să nu se creadă însă că e vorba de o carte de *vulgarizare*. Nu-mi place cuvântul „vulgarizare”, cuvânt cu iz peiorativ, care ar lăsa impresia că narațiunea ar fi nu numai simplă, ci și simplistă sau copilăroasă. Cititorul își va da repede

seama că, sub aspectul unei povestiri ușoare, am îndrăznit să aduc în discuție problemele cele mai delicate, cele mai controversate din istoria noastră, considerând că și tânărul licean are o minte adultă, nu una fragilă, care ar trebui menajată, oferindu-i-se despre trecutul nostru o imagine edulcorată, trandafirică. Nimic nu servește mai bine țara decât cunoașterea (sau recunoașterea) adevărului, pe cât putem noi oamenii să-l deslușim – fiindcă *adevărul în totalitate* numai Dumnezeu îl cunoaște. De aceea, să nu vă mire dacă zic din când în când: „unii autori sunt de părere că...“ sau „eu cred că...“ etc.

În căutarea adevărului nostru se spune de obicei că trebuie să fii *obiectiv*. Nici cuvântul acesta nu-mi place: dacă cercetați în dicționare, veți afla că „obiectiv“ este „ceea ce se află în afara conștiinței“, deci, logic, nu se poate aplica decât studiului obiectelor, lucrurilor, materiei inerte. Or, istoricul are de-a face întâi de toate cu oameni – indivizi sau colectivități, deci subiecte, nu obiecte, iar pentru a înțelege aceste subiecte trebuie să fie și el subiectiv. El se va strădui din răspuțeri să-și însușească rând pe rând mentalități și păreri diferite sau chiar contradictorii (individuale, naționale, religioase, doctrinare etc.). Imparțialitatea lui nu poate decurge decât dintr-o succesiune – cât mai cinstită cu puțință – de parțialități. Dacă procedăm astfel, nu vom mai putea urmări în descrierea și explicarea trecutului un scop pretins „național“, și în numele acestui fals patriotism să tănuim unele fapte sau să măsluim altele, sub cuvânt că trebuie să răspundem unor falsificări ale vecinilor noștri unguri sau bulgari sau greci sau ruși sau ale altora. *Nu se răspunde unei minciuni cu altă minciună*. Singurul răspuns valabil este o totală cinste intelectuală. Numai astfel ne vom impune științei internaționale și ne vom putea lua locul ce ni se cuvine în Europa și în lume.

Am păstrat titlul oarecum înșelător de *Istoria românilor*, când astăzi se tinde din ce în ce mai mult a vorbi de „istoria României“, mai întâi fiindcă e tradițional; apoi fiindcă „România“ e un termen care s-a aplicat țării locuite de români de abia după Unirea de la 1859 – putem oare să numim „România“ teritoriul

nostru din Evul Mediu?; în fine, fiindcă îmi permite să evoc fugitiv și alte ramuri ale romanității orientale aflate în afara spațiului României contemporane, cum sunt aromânii sau cum au fost vlahii de la începutul celui de al doilea țarat bulgar, al dinastiei Asăneștilor. Subiectul cărții depășește însă, și etnic, și temporal, istoria *stricto sensu* „a românilor“. Temporal, fiindcă vom urca în timp înainte ca să se fi încheiat gruparea umană vorbind limba română, spre semințiile din amestecul cărora s-a născut această grupare, adică poporul român; proces de lungă durată, foarte greu de urmărit și de lămurit, din cauza sărăciei documentelor. Trebuie evocați, pe scurt, geto-dacii, apoi italicii și mediteraneenii romanizați aduși de colonizarea romană; poate și ceva rămășițe ale barbarilor germanici (goți, gepizi etc.), dar mai cu seamă marea migrație slavă, care a lăsat urme adânci în limbă, în moravuri, în instituții, și care trebuie considerată ca o a treia componentă majoră în etnogeneza poporului român. Eu mai văd și o a patra componentă însemnată, anume popoarele zise *turanice*, venite din Asia Centrală în valuri succesive, cum au fost avarii, pecenegii, uzii, cumanii, majoritatea fiind de limbă *türk*, înrudită cu turca otomană. Pecenegii și cumanii de pildă stăpânesc spațiul nostru la răsărit și miazăzi de Carpați timp de trei sute cincizeci de ani, și tocmai pe locurile desemnate până atunci de vecinii noștri drept „Cumania“ apare, la cumpăna veacului al XIII-lea cu veacul al XIV-lea, primul stat român organizat, Țara Românească. Voi încerca să arăt de ce cred că componenta turanică nu a fost luată destul în considerare până acum. În orice caz, numai după acest complex amestec și după nașterea limbii ce-i zicem „română“ se poate vorbi de un popor român. Dar, până să vedem realizată această încheiere, a trebuit să începem povestirea cu peste o mie de ani înainte.

În al doilea rând, pe plan etnic, mai trebuie vorbit despre grupurile care nu s-au amestecat cu românii (ca ungurii, sașii, rutenii), ba unele chiar devenind elemente dominante și privilegiate într-o întinsă zonă până în epoca contemporană. Li s-au adăugat mai târziu alte aporturi, dintre care unele au fost lesne

asimilate de masa română – ca grecii și alți balcanici –, dar și altele care s-au asimilat mai greu, fie că i-am ținut noi deoparte, fie că au ținut ei să-și păstreze individualitatea – ca țigani, armenii, evreii. De toți aceștia trebuie pomenit, căci au împărțit cu românii același teritoriu, iar influențele unora asupra altora sunt nenumărate și greu de evaluat.

Voi sublinia, în sfârșit, impactul vecinilor noștri asupra constituirii statelor române sau a închegării națiunii române. Rând pe rând sau deodată, țaratul bulgar, imperiul bizantin, regatul ungar, apoi despotatele sârbești, regatul polon, turcii otomani, austriecii, la urmă și rușii au jucat un rol în destinul neamului nostru. Aceasta ne va duce, ca în cercuri concentrice, la o vedere din ce în ce mai largă – sud-estul european, Europa Centrală și Orientală, Europa întreagă –, căci trebuie amintită până și îndepărtata Franță, al cărei rol a fost primordial în adoptarea, în veacul al XIX-lea, a spiritului, moravurilor și instituțiilor occidentale, și care a marcat în mod copleșitor limba română contemporană. Fără această viziune largă, fără această includere a românilor în istoria Europei și a lumii, istoria lor *e de neînțeles*.

O ultimă remarcă: să nu-și închipuie nici un autor că istoria pe care o scrie e definitivă, e cea adevărată, cea pe care o vor admite și generațiile viitoare. Fiecare generație are o nouă viziune asupra trecutului și poate chiar descoperi în acel trecut lucruri nebanuite, susceptibile de a modifica iarăși acea viziune.

Conștient așadar de șubrezimea și precaritatea scrișului istoric, las acum aceste observații preliminare, ca să încep să vă povestesc istoria țării noastre *așa cum o văd eu în acest sfârșit de veac și de mileniu*

București, octombrie 1999

V-am povestit mai sus cum s-a născut, în anii 1990, cartea cu titlul *O scurtă istorie a românilor povestită celor tineri*. De atunci, a fost vândută în zeci și zeci de mii de exemplare, bucurându-se de o excepțională răspândire. Și, mai însemnat încă, a fost tradusă până acum

în șase limbi, inclusiv în engleză și franceză. Astfel, istoria noastră ar putea fi cunoscută oriunde mai lesnicios și, nădăjduiesc, într-o viziune care să nu fie nici savantă, nici didactică, dar care să deschidă interesul pentru trecutul nostru.

Iată că în urmă cu ceva timp Editura Humanitas mi-a propus o versiune ilustrată a acestei cărți, iar ideea mi s-a părut din prima clipă excelentă. Când este însoțită de ilustrații, o istorie e mai bună și mai ușor de înțeles și reținut, pentru că vom descoperi cum arătau obiectele din vechime pe care arheologii le-au scos la iveală, cum îi vedeau autorii unor minunate cronici ilustrate pe barbari ori pe oștenii medievali. Pe măsură ce ne apropiem de zilele noastre, iconografia devine și mai bogată și ne dă șansa să-i cunoaștem pe domnii și suveranii români, pe aliații și pe dușmanii lor, pe oamenii politici, buni și răi, în momente de triumf sau de restriște, chiar tragice, iar uneori și pe românii de rând, surprinși în scene de viață cotidiană. Discursul iconografic a privilegiat documentele de primă mână, chiar și atunci când starea lor nu e dintre cele mai bune. Dar sunt și fotografii ale unor artefacte minunate: ceramică, bijuterii, arme. Unele imagini vin din orizonturi neașteptate, adesea necunoscute marelui public, iar explicațiile întregesc informațiile din textul propriu-zis. Împreună, textul și imaginile care îl însoțesc alcătuiesc totuși o altă istorie, o istorie sporită și, nădăjduiesc, nu lipsită de originalitate.

București, mai 2013

I. ÎNCEPUTURILE

*Ceramică de tip Cucuteni,
datând de câteva mii de ani*

Dacă aveți în față o hartă fizică a României, observați cum arată Podișul Transilvaniei: s-ar zice că țara noastră este un fel de mare cerc în jurul Transilvaniei. Ei bine, acolo s-a născut neamul românesc.

Cine locuia pe podișul Transilvaniei acum vreo două mii cinci sute de ani? – fiindcă a încerca să vedem cine a fost acolo mai înainte e o întreprindere prea grea. Nu putem, în cadrul unei lucrări atât de succinte, să împingem studiul în preistorie. Într-adevăr, în spațiul în care locuim astăzi, arheologia ne revelă urme de străveche prezență umană, de mii și poate zeci de mii de ani. Cum n-avem însă, deocamdată, nici un mijloc de a identifica rasa sau rasele acelor străvechi locuitori, de a pătrunde cât de cât moravurile și credințele lor, și, încă mai puțin, limbile vorbite, descrierea acelor civilizații ce se pierd în negura vremurilor ne-ar fi de prea puțin folos pentru a înțelege cum au apărut, în acest spațiu, cei ce pot fi considerați cu mai multă probabilitate ca strămoșii noștri. Cert este doar, din numeroasele urme arheologice de pe tot teritoriul țării, că s-au succedat valuri-valuri de migrații și din sud, și din vest, și din est, și e cu neputință să deduci numai din forma locuințelor și a mormintelor, ori din stilul uneltelor sau al ceramicii ce fel de rase au fost și cum s-au amestecat sau cum s-au nimicit una pe alta. Să ne limităm așadar la evocarea acelor popoare cărora savanții din veacul al XIX-lea le-au zis „indo-europene“, fiindcă au împânzit spre apus Europa întregă, și au ajuns spre miazăzi și răsărit până în India.

Acum vreo patru-cinci mii de ani, pornind de pe teritoriul unde se află acum Bielorusia, Ucraina de vest și Polonia, s-au urnit cu încetul, însă într-un elan neînfrânat, seminții vorbind aceeași limbă, care au ajuns să stăpânească cu vremea întregul nostru continent. Nu erau de o singură rasă (adică, în termeni de antropologie, nu aparțineau cu toții aceleiași tip fizic). S-a crezut, în secolele trecute, că indo-europenii, la origine, semănau toți cu scandinavii de azi, că erau înalți, blonzi și cu craniul dolicocefal, adică, văzut de sus, oval ca un ou. Era o concepție greșită: indo-europeana a fost doar o limbă. Arheologia a adus dovada că în leagănul original s-au aflat fel de fel de popoare care, trăind de mii de ani împreună sau în vecinătate, au ajuns să vorbească aceeași limbă. Și din semințiile acestea de limbă indo-europeană, care s-au revărsat în valuri succesive, și la intervale câteodată mari, asupra Europei, împingând sau nimicind alte etnii mai vechi sau contopindu-se cu ele, s-au născut aproape toate popoarele care trăiesc astăzi în Europa.

Carul de bronz de la Bujoru, județul Teleorman, aparținând culturii arheologice Basarabi. Poate fi datat în secolul al VIII-lea î.Cr., așadar cu mai bine de două secole înainte de prima menționare a geșilor în Istoriile lui Herodot.

Spadă descoperită la Benești, în județul Sibiu. Datează din perioada târzie a epocii bronzului, iar urmele de pe tăiș arată că a fost folosită în luptă.

Zic aproape toate, fiindcă au rămas mici nuclee neschimbate dinaintea venirii indo-europenilor, iar după aceștia au mai venit câteva popoare de limbă diferită. Care sunt acestea din urmă? De pildă finlandezii, estonienii, ungurii și turcii. Iar dinaintea de indo-europeni cine a mai rămas? După limbă, ar fi doar bascii, care formează și astăzi un grup etnic compact în nordul Spaniei și sud-vestul Franței. Unii antropologi susțin că și Sicilia ar fi majoritar populată cu seminții anterioare valului indo-european; sicilienii au adoptat însă limba dominatorilor romani, și n-a rămas nici o urmă a vreunei limbi anterioare idiomurilor indo-europene.

Fibulă de argint dacică din Transilvania, unde au fost descoperite și alte piese de orfevrărie asemănătoare. Fibulele erau folosite pentru a prinde părțile de vestimentație ale unui costum feminin sau masculin.

Geto-dacii

Să revenim la spațiul carpato-dunărean. Aici sursele arheologice și documentare ne revelă, venită probabil deja din al doilea sau chiar al treilea mileniu înaintea erei noastre, prezența unei ramuri indo-europene. Pe reprezentanții ei unii i-au numit *daci* (în special în Transilvania), alții i-au numit *geți* (în Muntenia, Dobrogea și până în Basarabia).

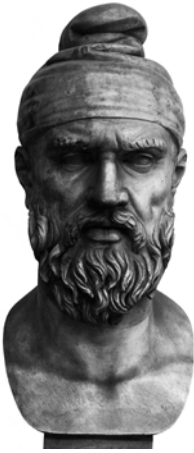
Iar la sud de ei se găseau tracii. Mulți istorici cred, pe baza unei singure propoziții a istoricului grec Herodot (secolul al V-lea î.Cr.), că și geto-dacii erau o ramură a tracilor. Astăzi se pare că nu e chiar așa. Ar fi fost rude apropiate ale tracilor, dar limbile (puținul cât a mai rămas din aceste limbi) nu se potrivesc sută la sută, nu avem la geto-daci aceleași nume de localități,

Inel dacic de argint din secolul I d.Cr. Face parte din tezaurul de la Măgura, județul Teleorman.

Dacia preistorică, din paleolitic până la 512 î.Cr.

Tarabostes, adică nobil dac

nu avem aceleași nume de regi ca la traci și, mai cu seamă, la traci se cunosc numele a zeci de zeițăți, dacă nu chiar sute, pe când geto-dacii par a nu fi avut decât o singură zeitate principală: Zalmoxis. Un neam erau deci acești geto-daci, alt neam, mai la sud, erau tracii, unde sunt Bulgaria și Turcia de azi, și alții illyrii, mai la vest, unde e Albania, și unde a fost Iugoslavia.

În secolul I î.Cr., aceste triburi geto-dace se unesc sub un singur rege, pe care-l cheamă Burebista. E prima dată când strămoșii noștri apar în istorie uniți și având un rege care îndrăznește să se lupte cu Roma. Stăpânirea lui Burebista se întindea și peste multe alte triburi, de dincolo de Nistru și până în Pannonia – dar el moare asasinat, în același an cu Caesar (44 î.Cr.)!

Roma

Romanii sunt tot un popor indo-european, stabilit pe teritoriul Italiei de azi. Au pornit de la un oraș, Roma, al cărui ținut înconjurător se cheama Latium (de unde cuvântul *latini*), și în trei-patru sute de ani, din jurul orașului Roma, încetul cu încetul construiesc o ade-

Lupoica de pe Capitoliu, simbolul originii legendare a Romei și al caracterului etern al Cetății și al imperiului. Statuia datează din secolul al VI-lea î.Cr., dar gemenii Romulus și Remus au fost adăugați în secolul al XV-lea. Mai multe copii ale statuii se găsesc și în România.

CUPRINS

<i>Cuvânt înainte</i>	5
I. ÎNCEPUTURILE	10
Geto-dacii	13
Roma	14
Dacia, colonie romană	16
Năvălirea barbarilor	23
Legiunile romane se retrag din Dacia	24
„Zece adevăruri despre continuitate“	28
Primii barbari în părțile noastre	37
Slavii	42
A stăpânit țaratul protobulgar și în părțile noastre?	44
Cele două faze ale creștinării românilor	47
Ungurii	52
Cumanii	58
Revolta Asăneștilor și „regatul vlahilor și al bulgarilor“	59
Invazia mongolă	61
Diploma Ioanișilor (1247) – o „radiografie“ a Olteniei și Munteniei înainte de descălecat	65
II. NAȘTEREA STATELOR	
ROMÂNEȘTI MEDIEVALE	70
Fost-a descălecat?	70
Cine a fost Basarab Întemeietorul?	71
Momentul 1330	78
Urmașii lui Basarab. Anul 1359: a legem definitiv între Roma și Constantinopol	82

Descălecatul în Moldova	84
Sistemul de succesiune la tron	86
Adunările de stări	88
Marii-boieri	88
Boierii mici	93
Rolul Bisericii	95
Moșneni și razeși	97
Rumâni sau vecini	98
Țigani	100
Oastea	102
Orașele	103
Remarcă despre regimul feudal	105
III. ROMÂNII SUB „TURCOCRAȚIE“.	
APARIȚIA PUTERII OTOMANE	110
Mircea cel Mare (zis și „cel Bătrân“)	114
În al doilea stat românesc, Moldova	121
Dinastia angevină în Ungaria și starea românilor din Ardeal. Iancu de Hunedoara	125
Vlad Dracul și Vlad Țepeș	130
Matei Corvin	136
Ștefan cel Mare	138
Petru Rareș	144
Sfârșit de veac tulbure în Moldova	147
Țara Românească de la Neagoe Basarab la Petru Cercel	151
Transilvania în veacul al XVI-lea. Urmările dezastrului de la Mohács	155
Protestantismul. Schimbări mari în Europa	158
Cultură și politică	161
Mihai Viteazul și vitejii lui	164
Coaliția inițiată de împăratul Rudolf II	166
Mihai stăpân pe Transilvania și Moldova	172
IV. EV MEDIU PRELUNGIT ÎN ȚĂRILE ROMÂNE	178
Privire asupra Transilvaniei în secolul al XVII-lea	178
Asediul Vienei în 1683 și urmările sale. Pacea de la Karlowitz (1699)	179
CUPRINS	346

„Unirea“ cu Roma	182
Marea răscoală din 1784	185
Veacul al XVII-lea	
în Țara Românească și Moldova	188
Avânt cultural în veacurile al XVI-lea și al XVII-lea	190
Turcii ne impun domni străini	197
Șerban Vodă Cantacuzino	198
Constantin Brâncoveanu,	
iscusit om politic, ctitor și martir	200
Dimitrie Cantemir, intelectual de talie europeană,	
dar politician nerealist	204
Pașalâc sau țară autonomă cu domni străini?	208
Veacul fanarioților (1711–1821)	211
Războaiele austro-ruso-turce	218
„Răpirea“ Bucovinei (1775).	
Pierdem pentru prima oară Basarabia (1812)	220
Popoarele creștine se revoltă împotriva turcilor.	
Eteria și Tudor Vladimirescu (1821)	224
Soarta românității sud-dunărene.	
Aromânii în Grecia și în diasporă	230
V. ROMÂNII ÎN FAZA MODERNIZĂRII	236
Domniile pământene în Principate	236
Influența franceză dominantă	238
Ocupația rusă din 1828–1834.	
Regulamentele Organice	241
Revoluția de la 1848 în Principate – neizbutită	
în Moldova, victorioasă timp de trei luni	
în Țara Românească. Rolul francmasoneriei	245
1848 în Ardeal: ungurii și românii –	
în tabere opuse	253
Principatele între 1848 și 1859. Preliminariile Unirii.	
Războiul Crimeii (1854–1856)	256
Unirea Principatelor (1859)	259
Domnia lui Cuza	261
Detronarea lui Cuza	265
Cum s-a ales un domn străin în 1866	266
Interesul de a avea o monarhie de origine străină	268
Carol I domn	270
Războiul de Independență (1877)	272

VI. ROMÂNIA CONTEMPORANĂ.	
CAROL I, REGE AL ROMÂNIEI	278
Începe înflorirea culturală a României	281
O umbră mare în tablou: chestiunea agrară	286
Cele două războaie balcanice (1912–1913). Pacea de la București și anexarea Cadrilaterului	288
Poate fi „obiectiv“ istoricul contemporaneității?	292
Considerații asupra întregii perioade 1914–1991: „Războiul de șaptezeci și șapte de ani“	293
Primul Război Mondial (1914–1918)	295
România în război	299
Dificile negocieri de pace la Versailles	304
Marea Unire din 1918	305
Situația internă la începuturile României Mari. Reforma agrară	308
Viața politică în perioada interbelică. Partide vechi și noi	311
Situația politică în Europa anilor '30. Ascensiunea partidelor de extremă dreaptă	314
Mișcarea legionară (Legiunea Arhanghelul Mihail, Garda de Fier)	316
Instaurarea dictaturii regale	320
Pactul Ribbentrop–Molotov (23 august 1939). Izbucnește al Doilea Război Mondial	323
Ultimatumul sovietic (26 iunie 1940). <i>Diktat</i> -ul de la Viena (30 august 1940)	325
Generalul Antonescu și „Statul Național-Legionar“	328
Războiul din Răsărit (iunie 1941)	331
23 august 1944 – arestarea lui Antonescu și „răsturnarea alianțelor“	334
Situația internațională după 1945. Acordul de la Ialta (februarie 1945)	335
Instalarea forțată a sistemului comunist	339